

אילו של יצחק

כ"ד שבט	כניסת שבת	יציאת שבת
18:07	16:51	18:07
18:08	17:12	18:08
18:07	17:01	18:07
18:09	17:13	18:09

פרשת "מִשְׁפָּטִים"

פרשת השבוע, "משפטים", עוסקת בערכי מוסר בסיסיים ובציוויים להתנהגות תקינה בין אדם לחברו. היא מכילה יותר מחמישים מצוות שמטרתם להורות כיצד לטפל בגנב, בשור המשתולל, במכה רעהו או במזיק לרכושו, במוצא אבדה, בדיני הלוואה, באיסור שוחד ושקר, ולמעשה, בכל הסבך החברתי שמעלה מציאות החיים האפורה.

התורה בחרה, אחרי תאור מעמד הר-סיני, לפתוח דווקא במצוות שבין אדם לחברו, ללמדנו, שיש **בעל-בית לעולם** ושמושגי המותר והאסור **אינם נתונים לקביעתו של האדם**. החיים מזמנים לנו פיתויים ואתגרים לא-פשוטים שערכים אנושיים, המבוססים על שכל והיגיון, אינם יציבים דיים לעמוד בסם בשעת מבחן, ולכן, נדרש משהו חזק יותר מיכולת ההבנה והחשיבה האנושית, משהו שלא יאפשר לאדם לכופף אותו והוא - האמונה בבורא-העולם וב"עין רואה ואזן שומעת". עצם ההכרה הזאת מרסנת את האדם וקובעת גבולות למאווייו.

"וְאֵלֶּה, הַמִּשְׁפָּטִים, אֲשֶׁר תִּשִׁים, לִפְנֵיהֶם." (כ"א, א')

מבאר **רבי בונים מפשיסחא** זי"ע: ואלה המשפטים אשר תשים "לפניהם" – לאחר שקבלנו את התורה בפרשה הקודמת באה התורה להוסיף וללמד אותנו שיהיו המשפטים, היינו המצוות שבין אדם לחברו, "לפניהם" – לפני הכל, לפני המצוות שבין אדם למקום. שכן "דרך ארץ קדמה לתורה".

ורבי **מנחם מנדל מקוצק** זי"ע היה אומר: "דרך ארץ קדמה לתורה" – "דרך ארץ" היא "הקדמה" לתורה, וכמו שמהקדמה של ספר אפשר ללמוד על טיבו של הספר, כך גם האדם – לפי מידת דרך ארץ שבאדם ניכר מה הם פני התורה שיש בו!

גמילות חסדים – גופה של תורה

מסופר על הצדיק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע, שבנערותו התייתם מאביו הגדול, הגאון רבי יעקב מברוד זצ"ל, וקודם פטירת אביו מהעולם עקב מחלתו הקשה שפקדתו, הספיק למלמל על ערש דוי את מילותיו האחרונות בבכי עצור: "הנותן לחם לכל בשר, בוודאי לא יעזוב את אלמנתי ובני, ויפרנסם מידו הטובה, אבל מי ילמד את בני תורה..." הנער משה לייב התחזק לאחר ימי האבל לנחם ולחזק את אמו השבורה והטה את שכלו לסבול עול הפרנסה כדי שלא ימותו מרעב ולא יקפאו מקור.

הוא החל לתור אחר כל מקור פרנסה מזדמן, ולא בחל בשום עבודה בטרחת ויגיעה קשה כדי להביא מעט טרף הביתה. הזמן חלף, ומשה לייב הצעיר גדל והפך לבחור, אך ללמוד תורה לא זכה, ובכל יום ויום היה מהרהר בצער ב"צוואת" אביו: מי ילמד את בני תורה.. אך מוחו ולבו לא היו פנויים לשבת בבית ה' ולקנות תורה וחכמה. יום אחד בדרכו הקשה במדבר להשיג מעט אוכל הגיע ליד עין המים, שם נעצר ונשא עיניו בתחינה נרגשת לאבי יתומים שיחוס וירחם עליו ויעזרהו לקיים צוואת אביו כי כבר הגיע זמנו ואינו יודע תורה מהי! כך עמד זמן רב והתייפח בתפילה חמה מעומק לבבו הנשבר, עד שריחם עליו אביו ממרומים והאיר את עיניו ומצא בתוככי המדבר כד חרס מלא דינרי זהב! הוא לא התממה, נטל והביא את הברכה לביתו ופנה מיד אל רב העיירה כדי שילמדו תורה.

היה הרב יושב ומסביר, אך אותו נער שחכ מיד את כל מה שלמד. הוסיף ללמד ולטרוח שוב ושוב, אך ההבנה הייתה ממנו והלאה. עד שיום אחד קרא לו הרב ואמר לו: כנראה שנשמתך גבוהה היא למאד, ואיני ראוי ללמדך תורה, כי כזאת לא הייתה לי מעודי, עצתי נאמנה – הרחק וסע נא אל הצדיק הגדול **רבי שמעלקא** היושב בניקלשבורג, שם התאבק בעפר רגליו ומצא שם את שאהבה נפשך. נטל הבחור רשות מאמו אשר ציידה אותו במעט מהזהובים שאינה ה' לידו, בירכה לשלום ונפרד ממנה כדי לקיים את צוואת אביו "מי ילמד את בני תורה".

לאחר תלאות ונדודים רבים הגיע אל שערי העיירה ניקלשבורג, ואותו יום – ערב שבת היה, ובעיירה – המולה גדולה ורעה, שני צדיקים גדולים באו לשבות אצל הצדיק הגדול – האחים הקדושים **רבי אלימלך ורבי זושא**, ולא זו בלבד אלא כי גם התלמיד הגדול אשר מקורב למלכות הוא – **רבי מרדכי בנט**, בא גם הוא לאותה שבת לאחר שהצליח בשתדלנותו להפר עצת אויבים שזממו לגרש את הצדיק רבי שמעלקא, ולכן לא שת איש לבו למראה הבחור הצעיר מאובק הרגליים שהגיע לאותו צדיק גדול ונודע כדי ללמוד תורה מפיו. לאחר התפילה, כאשר עבר כל הקהל לברכת שלום, הגיע זמנו של משה לייב הצעיר להושיט ידו אל הצדיק,

אך אז אירע דבר מוזר – הצדיק הגדול אשר אלפים רבים חרדים למראהו, מתלהב לנוכח הבחור הזר, מקרבו אליו בנועם ובשמחה ומזמינו למעונו לשבות איתו יחד. הרינה עברה בקרב כל הציבור הגדול, אך איש לא ידע מיהו אותו בחור פלאי שהצדיק כ"כ חרד לקראתו. חשבו כולם להשתתף בשולחן הטהור לאחר סעודתם, אך מה נפלאו להווכח כי הצדיק כבר סיים סעודתו, והוא עסוק בהכנת משכב מרווח לאורח המופלא, וכך במהלך כל אותה שבת מרוממת – במקום להתעסק באורחים הרמים, טרח ויגע אותו צדיק רק בהנעמת אירוחו של הבחור על הצד הטוב ביותר.

לאחר כמה ימים, לא עצר משה לייב בעד רוחו וביקש לקבל הסבר על האירוח הנפלא, בו בזמן שמטרת בואו הנה היא רק ללמוד תורה, ואילו לעצמו – מורגל הוא לחיי דוחק וצער מימים ימימה.

"הסכת ושמע" סיבר רבי שמעלקא את אזנו של מי שעתיד לרשת אותו ולהנהיג עם רב במידת החסד והרחמים – "הרי הגעת לכאן כדי ללמוד תורה, ובכן – לא רק את ההקדמה לתורה אני לימדתי אותך, אלא – גופה של תורה ממש, היא היא אשר ראו עיניך! כל עניינה של תורה – גמילות חסדים היא, מתחילה במעשה החסד "ויבן ה' אלוקים את הצלע ויביאה אל האדם", ומסתיימת בגמילות חסדים – "ויקבר אתו בגי"י אף שהיו יכולים הרבה להתעסק בקבורתו (של משה), כל גופה של תורה – תורת חסד היא, "כי חסד חפצתי ולא זבח", כך היא דרכה של תורה, לימד הרב את תלמידו הגדול – **לחשוב על השני ולטרוח בעבור הזולת. היא היא התורה ואלו הן מצוותיה.**

ואמר **רבי משה מקוברין**: "אם עובר עליי יום שבו איננו עושה שום טובה ליהודי – היום הזה אינו נחשב אצלי ליום כלל וכלל"

"וְכִי-יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר, אוּ כִי-יִכְרֶה אִישׁ בֵּר--וְלֹא יִכְסְנוּ; וְנִפְל-שְׁמָה שׁוֹר, או חֲמוֹר. בְּעַל הַבוֹר יִשְׁלֹם, כֶּסֶף יִשְׁיב לְבַעְלָיו;" (כ"א, ל"ג-ל"ד)

ומפרש רש"י: "ובחופר ברשות הרבים דיבר הכתוב: "הגמרא לומדת מפסוקים אלה, שאם אדם אחד חפר בור תשעה טפחים, ובא אדם אחר וחפר טפח נוסף, יהיו שניהם חייבים על ניזקין, ואילו על הנפש יחויב רק השני, וההסבר בזה הוא כי בור של תשעה טפחים אינו מספיק כדי להרוג, אבל הוא מספיק כדי להזיק, לעומת זאת בור של עשרה טפחים, יש בו די להרוג את הנפש.

כולנו בני אדם וכל אחד יכול לטעות, אבל עלינו לדעת שיש טעויות שהן כמו חפירת בור ברבים ושנשים מסוימים יכולים ליפול לתוכו.

כאשר יהודי שומר תורה ומצוות נוהג שלא כהלכה, עושה מעשה שאינו הגון ומזלזל במצוות, ורואה אותו אדם אחר שדעתו חלשה והוא סר מעט מהדרך - בהתנהגותו זו כורה למעשה אותו יהודי שומר מצוות בור עמוק לחברו שסר מהדרך, שבנפילתו לשם ייתכן מאוד שלא יוכל להתאושש, עד כדי הסכנה להרוג את הנפש.

עלינו לזכור שלהתנהגותנו ודיבורנו יש השפעה גדולה ובפרט כשיהודים הרחוקים מתורה ומצוות רואים אותנו, שאז השפעת כל דיבור וכל מעשה שלנו היא פי כמה וכמה, ועליו החובה להיזהר ולא לגרום להם ליפול לבור, כי מדובר בדיני נפשות ממש. ולעומת זאת כשרואים בור פתוח ובהנהגה טובה סוגרים אותו, זה הרי ממש הצלת נפשות, וכל המציל נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא.

אם כן, זכינו שכל אורחות חיינו נקבעו ע"י בורא העולם ולא על ידי בני אדם שהחליטו את אשר החליטו. כאן באה לידי ביטוי יחידותה של התורה. 'תורות אומות העולם' נועדו למנוע חיכוכים, ליצור סדר שימנע מחלוקות ולהרתיע בני בליעל, אולם משפטי התורה מטרתם נעלה וגבוה בהרבה - אין להם רק תפקיד צר של השכנת שקט מדומה, אלא מטרתם לחנך את האנשים ולהקנות להם מידות טובות והרגלים נאותים. מצוות אלה משקפות את הסטנדרט המוסרי הגבוה הנדרש מן העם, לדוגמא:

"כֹּל-אֱלֻמְנָה וְיָתוֹם, לֹא תַעֲנוּן. אִם-עֵנָה תַעֲנֶה, אֶת-כִּי אִם-צַעַק יִצַּעַק אֵלַי, שְׁמַע אֶשְׁמַע צַעֲקוֹ. וְחֵרָה אִפִּי, וְהִרְגֵּיתִי אֶתְכֶם בְּחָרֵב; וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֱלֻמְנוֹת, וּבְנֵיכֶם יִתְמָיִם." (כ"ב, כ"א-כ"ג)

אמר **רבי יצחק מוואלוז'ין** זצ"ל: מדרכו של עולם, כאשר אדם נקלע לצרה, הוא פונה תחילה לבקש עזרה מן הקרובים לו ביותר. בן אל אביו ואשה אל בעלה. לא כן אלמנה ויתום, הצועקים מיד אל הקב"ה, שאין להם קרוב ממנו. זהו שנאמר: "כִּי אִם-צַעַק יִצַּעַק אֵלַי" צעקתו תבוא – מיד אלי, ולכן מידת הדין נותנת כי "שְׁמַע אֶשְׁמַע צַעֲקוֹ".

סיפר ר' נחום ברגמן המוהל: במשך שנים, שימש סבי כחזן אצל הגאון הצדיק רבי יוסף חיים זוננפלד זי"ע בימים הנוראים, בעיר העתיקה. פטירתו חלה סמוך לראש השנה. בעת שביקשו הגבאים למנות חזן כמחליף במקומו לראש השנה, התנגד מרן ודחה את המינוי בנימוק "יש עוד זמן". כך בכל עת שפנו אליו בעניין, חזר על כך. בערב ראש השנה עצמו, פנה מרן לבן החזן המנוח, ר' שמעון ברגמן ושאלו לתיבה לשמש כשליח ציבור. לאחר התפילה, פנו הגבאים למרן בטרוניה: הייתכן? לשלוח אבל לעמוד בראש השנה? שימו לב! הסביר מרן, בעת שניגשנו להתפלל, ניצבה בעזרת הנשים האלמנה הטרייה. אומללה זו רגילה הייתה במשך שנים לשמוע את קול בעלה בתפילתו כשליח ציבור. אם היום היה עולה באוזניה קול זר הרי שהייתה חשה צערה ביתר שאת ואף היתה מזילה דמעות. דמעות אלו! התרומם קולו של מרן, דמעות אלמנה אינן שוות את כל העסק. מוטב שהאבל יגיש להתפלל! ("עקבי חיי ס")

"אם-כִּסְף תִּלְוֶה אֶת-עַמִּי, אֶת-הָעֲנִי עֲמַךְ-לֹא-תִהְיֶה לוֹ, כְּנִשָּׂה; לֹא-תִשְׁמֹנוּ עָלָיו, נְשֶׁךְ." (כ"ב, כ"ד)

ומבאר ה"אור החיים" הקדוש זצ"ל: "אם-כִּסְף", אם ראה אדם שהבורא יתברך חננו בכסף יותר מכדי צורכו למחייתו, למזון, ללבוש ולדיוור, חייב הוא לשאול את עצמו: לשם מה הושפע עלי שפע זה, מדוע ניתב אלי הקב"ה את הרכוש הרב הזה, והתשובה על כך היא: **"תִּלְוֶה אֶת-עַמִּי"**, בחרו בך כדי להיות גזבר של צדקה, לעזור לנזקקים. לכן, אל תמתיך עד שיפנו אליך, אלא עליך לאתר אותם ולהציע את עזרתך. זאת ועוד: **"אֶת-הָעֲנִי עֲמַךְ"**, את של העניים – עמך, כספם של העניים מופקד אצלך ממרום, ומשלחם אתה נותן להם, ולפיכך, **"לֹא-תִהְיֶה לוֹ, כְּנִשָּׂה"**.

וכתב החיד"א זצ"ל, ש"כסף" במלואו – כַּף, סַמָּךְ, פַּה – שווה בגימטרייה "כפרה", שהצדקה מכפרת על עוונותיו של אדם, ושווה גם בגימטרייה "שה", שמכפרת כקורבן.

הרה"ק מקוצק זי"ע הסביר את פסוק זה על פי מה שמובא במשנה (אבות פ"ו ו') "בשעת פטירתו של אדם, אין מלוים לו לאדם, לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים". וכך אמר: משנה זו נרמזת כאן בכתוב: "אם כסף תלוה" – אם יש מושג שכסף מלווה אי פעם את האדם בדרכו האחרונה, זה רק הכסף של "את העני עמך" – הכסף שנתת לצדקה והחזקת עניים....

וכתוב בפרקי דרבי אליעזר (ל"ד): "שלושה אוהבים יש לו לאדם בחייו, ואלו הן: בניו ובני ביתו, ממונו, ומעשיו הטובים. ובשעת פטירתו מן העולם קורא לבניו ובני ביתו ואומר להם: בבקשה מכס בואו והצילוני מן המוות הרע הזה. והם אומרים לו: ולא שמעת שאין שלטון ביום המוות! ולא כן כתוב (תהילים מט, ח): 'יאח לא פדה יפדה איש', אלא לך לשלום, ונוח על משכבך.

וכשהוא קורא, כן מכניס את ממונו ואומר לו: הרבה טרחתני עליך יומם ולילה, בבקשה ממך פדני מן המוות והצילוני. משיבו הממון: הלא שמעת (משלי יא ד): "לא יועיל הון ביום עברה". אחרי כן, מכניס מעשיו הטובים, ואומר להם: בואו והצילוני מן המוות הזה, והחזיקו אותי, ואל תניחוני לצאת מן העולם. והן אומרים לו: לך לשלום, עד שלא תלך לשם, אנו מקדימים אותך, שנאמר: "וְהִלַּךְ לְפָנֶיךָ צֶדֶקָה כְּבֹד ה' יֶאֱסָפֶךָ".

ישנו סוד גדול הנקרא בזוהר הקדוש 'חלוקא דרבנן'. כאשר אדם נפטר מן העולם אזי הנשמה יוצאת מהנרתיק שהוא הגוף שלה, שבזכותו יכלה לעשות מצוות ומעשים טובים בעולם הזה. נמצא שהגוף היה לה לבוש ואמצעי קישור אל הגשמיות בכדי שתוכל הנשמה לפעול בעולם הזה.

כמו כן ממש בעולם הרוחני, לנשמה ישנו לבוש רוחני זך שעל ידו זוכה להנות מזיו השכינה, אלא שלבוש זה נעשה מהתורה, ממצוות ומעשים טובים שאדם סיגל בעולם הזה. וכתב על כך הרמ"ק ב"פרדס רימונים": "והעניין הוא, כי עיקר הנשמה היא אחר עלותה מעולם המעשה אל עולם השכר. וכאשר נתעסק בעולם הזה במעשה התורה אזי תזכה אל לבוש יפה הנקרא 'חלוקא דרבנן' והוא לבוש התורה והמצוות שבהם נתעסק בעולם הזה, ובלבוש הזה זוכה לעלות ולראות את פני המלך ה' צבאות אביה".

הרי כמה שיש להעריך את מעשה האדם ולדקדק בהם, שהם הם לבוש האדם והחליפה הנצחית שלו לעולם העליון (ותן חלקנו כח בשבט)

"מִלְאָתְךָ וְדַמְעָךָ, לֹא תֵאָחֵר; " (כב, כח)

השל"ה הקדוש למד מכאן בדרך דרש יסוד גדול וחשוב בעבודת ה':

"מִלְאָתְךָ" – זהו רצונו של האדם, "ודמעך" – אלו דמעותיו. אם באמת הנך רוצה דבר, עד כדי כך שהנך מוריד עליו דמעות, בוכה ומתחנן לפני בוראך לקבלו, הרי ש"לא תאחר" לקבלו! כלומר: אדם שרוצה באמת ומתחנן לפני בוראו לקבל סיעתא דשמיא – בוודאי יענה מן השמים!

וכך כתב הרב שמשון פינקוס זצ"ל לבחור ששלח אליו מכתב ובו בקשת עזרה והדרכה מעשית:

"קראתי את מכתבך, ולא הגעתי למדרגה לתת עצות ולומר לך מה לעשות, אבל אכתב מה שנראה לפי עניות דעתי אחרי התיאור של הדברים שכתבת.

נראה לי שאתה משתדל מאד ואתה עושה את כל יכלתך ויצאת ידי חובת השתדלות. עכשיו אתה נמצא בשלב שאתה צריך עזרה מבחוץ. הסיבה לזה הוא פשוט מפני שהדברים הם כל כך נשגבים ונוראים, וככל שתארת, זה פשוט למעלה מכוחות אנושיים, ואף על פי שודאי צריך גם השתדלות מצדנו, אבל מגיע רגע שצריך לפנות לעזרה מבחוץ. על כך אני אתן לך שם וכתובת, שאלי תפנה והוא יעזור לך – קוראים לו השי"ת.

הוא חזק מאד, הוא ברא הכל, ואני יודע בסוד שהוא גם אוהב אותך באופן אישי, והוא מחכה בכליון עינים שתפנה אליו. אין בעיה למצוא את הכתבת שלו יתברך, כיוון שהוא נמצא בכל מקום, כפשוטו, גם הרגע הזה שאתה קורא את המכתב אתה יכול לפנות אליו.

אני כותב זה, מפני שהרבה חושבים שהוא ענין של תפילה ועשיית מצוה וחיפוש מדרגות. כל זה נכון אבל אינו העיקר – העיקר הוא שהקב"ה אישיות ברורה חי וקיים, שאפשר לתפוס אתו קשר אישי, ולעולם לא התאכזב מי שעשה כך.

והכל שהדבר פשוט ופרקטי יותר – טוב ומועיל יותר... ולבקש ממנו עוד פעם ועוד פעם.

מי שיתן לך עצה אחרת, חבל על ההשתדלות, תלך ישר למי שיכול לעזור באמת, ותתפוס אותו ואל תעזוב אותו, "וְיָאֵל תִּתְּנֵנִי דָּמִי לוֹ" (מלבי"ם: בל תשתקו עד יכונו ויגמר הבנין), עד שהשגת את כל שליבך חפץ".

"מִדְּבַר-שֶׁקֶר, תִּרְחֹק; " (כ"ג, ז')

שאל רבי זושא מאנפולי זי"ע: מפני מה נקטה התורה לשון "ריחוק" רק אצל שקר? אלא המשיך והסביר: התורה רצתה ללמדנו כי כוחו של שקר, שכל דיבור ודיבור בשקר, מרחיק אותנו מהקדוש ברוך הוא, וכל מעשינו הטובים לא יעמדו לנו להתקרב שוב אל הקב"ה. וזהו הכוונה בדברי הכתוב: "מדבר שקר" – בכל דיבור ודיבור של שקר, "תרחק" – הנך מרחיק את עצמך מהקדוש ברוך הוא!

ורבי מנחם מנדל מקוצק זי"ע היה אומר בחריפותו: נאמר בפסוק (תהילים, פ"ה, י"ב) "אֶמְצָא, מֵאֲרֵץ תִּצְמַח!", אבל שום דבר אינו צומח, אם אין זורעים אותו תחילה באדמה. וזרע האמת הוא השקר! כשקוברים את השקר באדמה – צומחת ועולה האמת.

אצל הגאון הנודע בעל "מחצית השקל", אירע מעשה נורא, והוא מספר עליו בהקדמה ל"יורה דעה". "יום אחד נמצא מאחורי העיר הרוג, כשלידו מונחת סכין מגואלת בדם, והסכין, כמסתבר, באה מביתו של הרב. נפל פחד על העיר, אך ברור שבכוונה רצח הרוצח את קרבנו בסכין זו, שקדם וגנבה מבית הרב, כדי לסבכו על ידי כך בעלילת הרצח. אבל באו ויעצו לו לרבו, שבעמדו לפני המשפט יכחיש ויאמר, שאין זו סכין שלו. ברם הרב בעל ה"מחצית השקל" לא שעה לעצה זו, וכששאלו השופט, מיד הודה ואמר שאכן הסכין שלו היא, אלא שלא הוא רצח, ואין לו כל ידיעה מה אירע. והרב נוקה מכל אשמה. מששאלוהו מקורביו מפני מה לא שעה לעצתם, השיב שכך אנו מוצאים בתורה אצל יהודה, שתבע מאביו שייתן בידו את בנימין וטען "כי לא נוכל לראות פני האיש ואחינו הקטן איננו איתנו", אף על פי שהיה בידו לקחת ילד אחד במקום בנימין ולהציגו לפני יוסף כאילו הוא אחיו, לא הניח לו ליבו לומר דבר שקר. (הקדמת "מחצית השקל" ל"יורה ד")

מצווה, ומבטיחה לנו התורה לקראת סוף פרשתנו:

"וְעַבְדְּתֶם, אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם, וּבְרַךְ אֶת-לַחְמְךָ, וְאֶת-מִימֶיךָ; וְהִסְרִיתִי מִחֲלָה, מִקִּרְבְּךָ. לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעִקְרָה, בְּאַרְצְךָ; אֶת-מִסְפַּר יְמֶיךָ, אֲמַלֵּא." (כ"ג, כ"ה – כ"ו)

ביאר בעל הכתב סופר זי"ע: חז"ל אמרו ג' הרי הם כמתים: "בעל יסורים". "מי שאין לו בנים". "עניים".

וזה ביאור הפסוק: "וְעַבְדְּתֶם, אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם", ואז - "וּבְרַךְ אֶת-לַחְמְךָ, וְאֶת-מִימֶיךָ" – שלא תהיה עני. "וְהִסְרִיתִי מִחֲלָה, מִקִּרְבְּךָ" – ולא יהיו לך יסורים. "לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעִקְרָה, בְּאַרְצְךָ" – ויהיה לך בנים. וכך, על ידי זה "אֶת-מִסְפַּר יְמֶיךָ, אֲמַלֵּא" – שיהיו אלו חיים שלמים.

לע"נ אסתר מזרחי בת יחזקאל וכתון ז"ל
ולב"ע ב' טבת ה'תש"פ. ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ ר' יצחק ב"ר נסים מזרחי ז"ל
ולב"ע י"ח תשרי ה'תשס"ט. ת.נ.צ.ב.ה.